

Per Kwartaal

3-maandelijks overzicht
van de Dienst Gemeentelijke
Musea Utrecht

centraal museum utrecht

hedendaagse kunst utrecht

Tweede Jaargang
nummer 2
juni/juli/augustus 1985

PER KWARTAAL is een nieuw bulletin met informatie over de activiteiten van het Centraal Museum Utrecht en van de Hedendaagse Kunst Utrecht.

PER KWARTAAL is een drie-maandelijke uitgave van de Dienst Gemeentelijke Musea Utrecht en kan gratis worden afgehaald bij het Centraal Museum en de Hedendaagse Kunst Utrecht.

Als u prijs stelt op verdere, regelmatige toezending van PER KWARTAAL dan kan dat. Maak daartoe f 5,— over op gironr. 402834 t.n.v. Centraal Museum, Utrecht, onder vermelding van 'portokosten PER KWARTAAL 1985', en het komt in de bus.

Afbeelding omslag:
Constant
Het proces, 1978

ISSN 0169-4316

Redactiesecretariaat:
Afdeling educatie en
voorlichting DGMU, p/a Centraal Museum Utrecht.

TENTOONSTELLINGEN

centraal museum utrecht

Met een zoen van de muze

Beeldende vakken en muziek in het VWO
8 juni 1985 t/m 15 september 1985

De staatssecretaris van Onderwijs Mevrouw Drs. N. Ginjaar-Maas opent op 7 juni een tentoonstelling, ingericht in de Nicolaïkerk. Aanleiding is de afsluiting onder haar verantwoordelijkheid, van een experiment in de vakken handenarbeid, muziek, tekenen en textiele werkvormen als examenvak in het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo). Opzet van de tentoonstelling is het geven van inzicht in het proces en product van de drie beeldende vakken en muziek in het vwo. Aan de hand van een bont geheel van werkstukken, gemaakt door leerlingen, worden de meest recente ontwikkelingen getoond in klank en beeld. Vernieuwingen en traditionele elementen kunnen worden onderkend omdat de geschiedenis van deze vakken als een referentiekader uit de doeken wordt gedaan. Het betreft hier een gasttentoonstelling, samengesteld onder de verantwoordelijkheid van de Coördinatiecommissie Experiment Eindexamens VWO in de vakken handenarbeid, muziek, tekenen en textiele werkvormen.

Wie langer dan pakweg tien jaar geleden de middelbare school verliet, loopt de kans rond te lopen met een achterhaald beeld van wat 'school' is. Een bezoek aan deze tentoonstelling laat zien dat sinds de intrede van de Mammoetwet (1968) wel heel veel veranderd is met de kunstzinnige vakken. De invoering als eindexamenvak werkte positief op de status van deze vakken in de school. Maar meer nog dan de status waren de onderwijskundige en vakinhoudelijke ontwikkelingen van belang. Na zeven jaar

succesvol experimenteren met de vakken handenarbeid, muziek, tekenen en textiele werkvormen in het mavo en havo, volgde nog eens een zevenjarig experiment in het vwo. Vanaf komend jaar kan ieder gymnasium en atheneum haar leerlingen de keuze bieden uit één of meer kunstzinnige vakken als examenvak. Daarmee wordt het onderwijsaanbod niet alleen vergroot, maar zeker ook verrijkt.

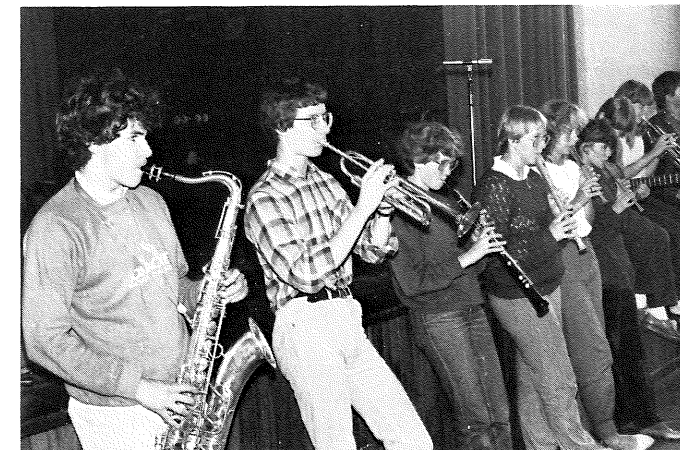
Muziekimprovisatie
College Blaucapel, Utrecht

Muziek

Als schoolvak is muziek de jongste van de vier. In het voortgezet onderwijs kende alleen de Middelbare Meisjes-school muziek als een onderdeel van het lesrooster. Op de overige scholen kwam muziek op z'n best voor als een cultureel extraatje buiten de normale lesuren. Met de invoering van de Mammoetwet werd het muzikale aanbod van niets naar één uur in de brugklas gebracht. Vanuit dit minimum groeide dit vak uit tot examenvak in het vwo. Aanvankelijk werd muziek gezien als compensatie voor de overdaad aan kennisvakken. Maar discussie en experiment leidden tot volwaardige en helder klinkende doelstellingen.

Op de tentoonstelling wordt door middel van woord, beeld én klank inzicht gegeven in de veelzijdige aspecten van muziek als schoolvak. In het schoolonderzoek wordt vaardigheid in het musiceren getoetst; zingend of spelend, alleen en in groepsverband.

Spelen van muziek vereist de nodige kennis van solfège. Maar dat is slechts een middel om vervolgens een beroep te kunnen doen op de intelligente en creatieve vermogens van de kandidaat bij het onderdeel improvisatie. Zingend en spelend door de muziekgeschiedenis geeft de historische kennis een functie. Deze zal doorgaans in een mondeling tentamen worden getoetst. Aan de hand van een enkel voorbeeld — de pavana — wordt duidelijk gemaakt welke activiteiten van de leerling verwacht worden: luisteren, transformeren, informeren, reflecteren, musiceren. Examenopgaven voor muziek bestaan naast tekst en notenschrift ook uit luistervoorbeelden op cassette. Het herkennen van muzikale voorbeelden, structuren en instrumenten wordt zo getoetst. Dat geldt ook voor het muzikale voorstellingsvermogen: 'Noteer van deze melodie, zowel het ritme als de toonhoogte'. De bezoeker krijgt de gelegenheid zichzelf aan dergelijke toetsen te onderwerpen. Muzi-

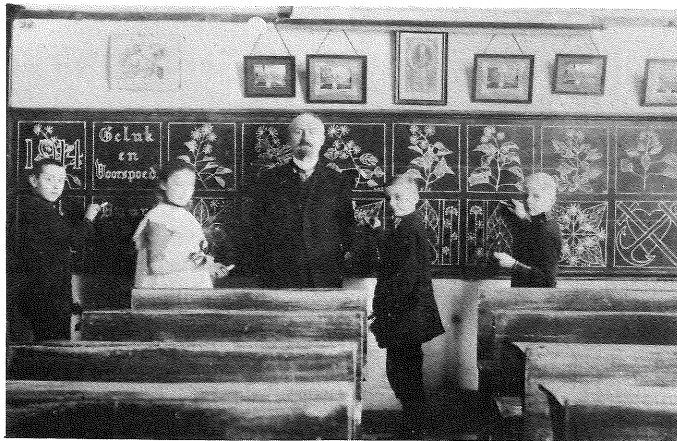

ceren wekt aanstekelijk. Scholengemeenschappen geven swingend het voorbeeld, zoals uit een van de videoprogramma's blijkt.

Drie beeldende vakken

Met de invoering van tekenen, handenarbeid en textiele werkvormen als examenvak in het vwo wordt een nieuw hoofdstuk aan de onderwijsgeschiedenis toegevoegd. Deze geschiedenis begint in de negentiende eeuw. Teken en handwerken dienden vooral het nut en deels de smaakvorming. Vanuit dat economisch nuttigheidsbeginsel zijn deze vakken lang verdedigd. Teken was daarom op de HBS lange tijd een examenvak net zoals alle andere. Fraaie en nuttige handwerken — uiteraard alleen voor meisjes — dienden om een goede dienstbode of huisvrouw te worden.

Invloed van psychologie en veranderde opvoedingsidealen vinden hun zichtbare neerslag in de beeldende vakken. Na WO II vond de 'Opvoeding door middel van kunst' van Herbert Read algemene erkenning. Als 'vrije expressie' binnen en buiten de school onderging de methodiek en daarmee het aanzien van de gemaakte werkstukken sterke verandering. Deze periode van schier ongelimiteerde vrijheid van het creatieve kind vormde toch een basis voor een beeldend examenvak. De Mammoetwet bracht niet die culturele opleving binnen de school die o.a. minister Cals bedoeld had. Maar uit nood geboren ont-

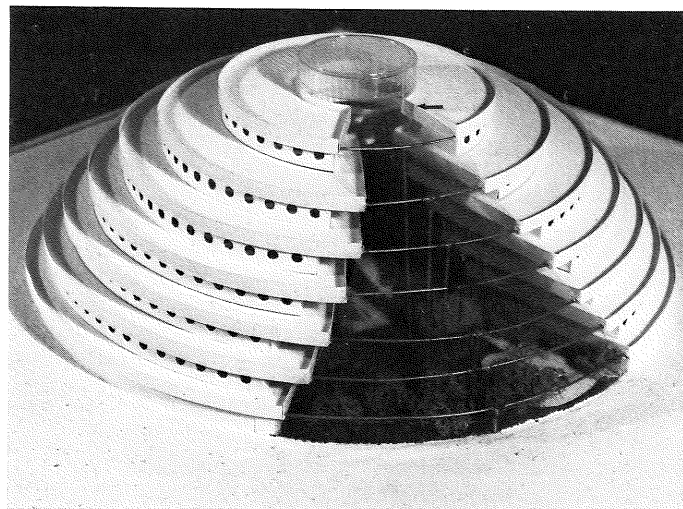

N.F. Perk voor het schoolbord op de lagere school, 1914. Hij propageerde de reform in het tekenonderwijs: uitgangspunt de natuur

examinatoren betrekken dat ook in hun beoordeling, want praktijk én theorie vormen onderdeel van het Centraal Examen.

Deze tentoonstelling kwam tot stand door de medewerking van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, de Akademie voor Beeldende Kunsten Utrecht, de Afd. Museologie van de Rijksuniversiteit te Leiden en het Centraal Museum.

Ben Koevoets

*Het huis is de buik van de moeder Johannes Fontanus College, Barneveld
Leerling: René Wissink
Docent: P. Ellens.*

Constant

**Werk uit de periode 1975-1985
20 juli t/m 1 september 1985**

Recent organiseerde Edy de Wilde ter gelegenheid van zijn afscheid als directeur van het Stedelijk Museum te Amsterdam, de tentoonstelling "La Grande Parade". Op die expositie waren slechts enkele Nederlanders vertegenwoordigd. Eén van hen was Constant.

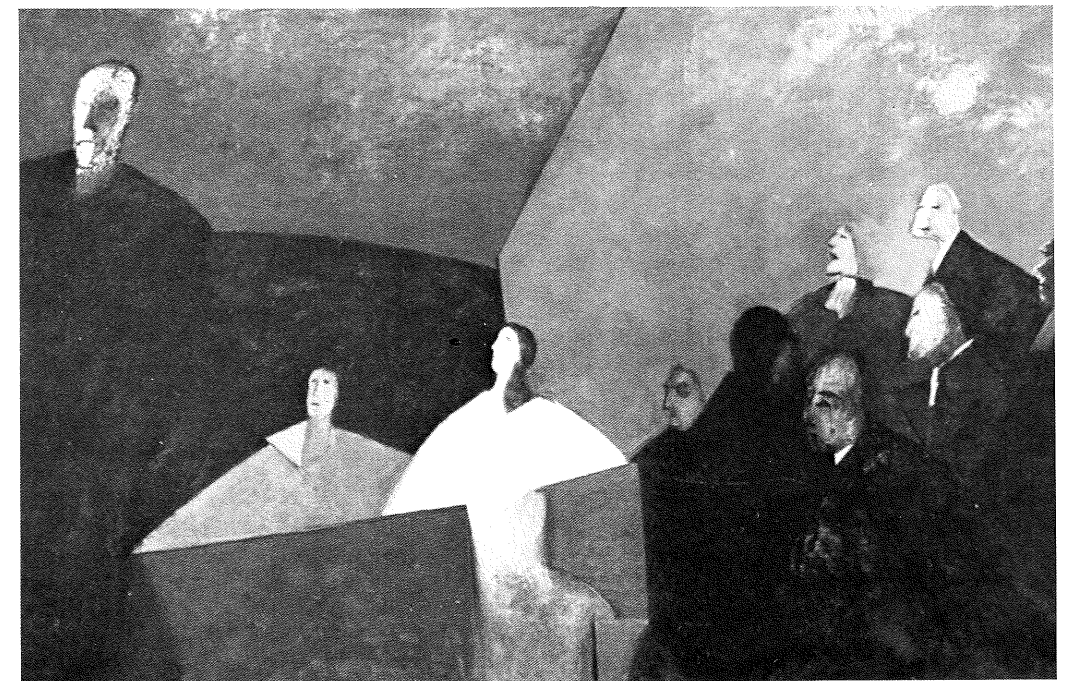
Constant — pseudoniem voor Constant Nieuwenhuijs — is vooral bekend als lid van COBRA, de na-oorlogse schildersbeweging, waartoe ook Karel Appel behoorde. Op "La Grande Parade" was werk van Constant te zien, dat dateerde uit de COBRA-periode. Die schilderijen zijn in brede kring bekend.

Daarnaast was er op de Amsterdamse expositie recent werk van Constant te zien. Voor velen was dat werk een complete verrassing.

Sinds ongeveer tien jaar schildert Constant op een wijze die, schildertechnisch gezien, niets meer te maken heeft met de COBRA-tijd. Zijn schilderijen komen thans tot stand via een langdurig proces, dat gebaseerd is op de techniek van de "oude meesters", iets wat ten tijde van Cobra niet goed denkbaar was. De spontane wijze van schilderen, die zo typerend was voor de experimentelen, behoort volledig tot het verleden.

Compositie, maar vooral kleur staan in het oeuvre van Constant voorop. In 1947 schreef René Renne in "Les Cahiers du Sud" met betrekking tot Constant: "Mais ses oeuvres prennent toujours leur point de départ dans les couleurs, et la figuration ne vient qu'après" (Maar zijn werken vinden steeds hun vertrekpunt in de

kleuren; de figuratie komt pas achteraf). Onverkort blijft de uitspraak van Renne tot op heden van toepassing.

*Constant
Het proces, 1978*

Zijn onderwerpen zoekt Constant thans onder meer in de klassieke literatuur: dat is een duidelijk verschil met de COBRA-tijd. Wel blijven onrecht, geweld, machtsstrijd en -wylust, etc. Constant intensief bezighouden. De recente schilderijen, waarin hij deze thema's verwerkt, bevatten een aangrijpende, dreigende en zelfs angstaanjagende sfeer. Niet zelden worden die schilderijen, waarin Constant duidelijk blijkt geeft van een enorme maatschappelijke betrokkenheid, tot een schrijnende aanklacht.

Binnen de COBRA-beweging nam Constant, mede door zijn uitgesproken artistieke en maatschappelijke opvattingen, een persoonlijke plaats in. Nog

sterker kwam dat naar voren in de periode 1954-1969, toen Constant een eigen weg ging met zijn Nieuw Babylon-project. In het laatste decennium heeft Constant zich, wellicht nog meer dan voorheen, opnieuw doen kennen als een ongewone persoonlijkheid binnen het Nederlandse kunstgebeuren.

Ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van Constant organiseert het Centraal Museum de tentoonstelling "Constant — Werk uit de periode 1975-1985". Behalve schilderijen, zullen op deze expositie ook aquarellen en tekeningen te zien zijn, waarvan de meeste nooit eerder werden geëxposeerd.

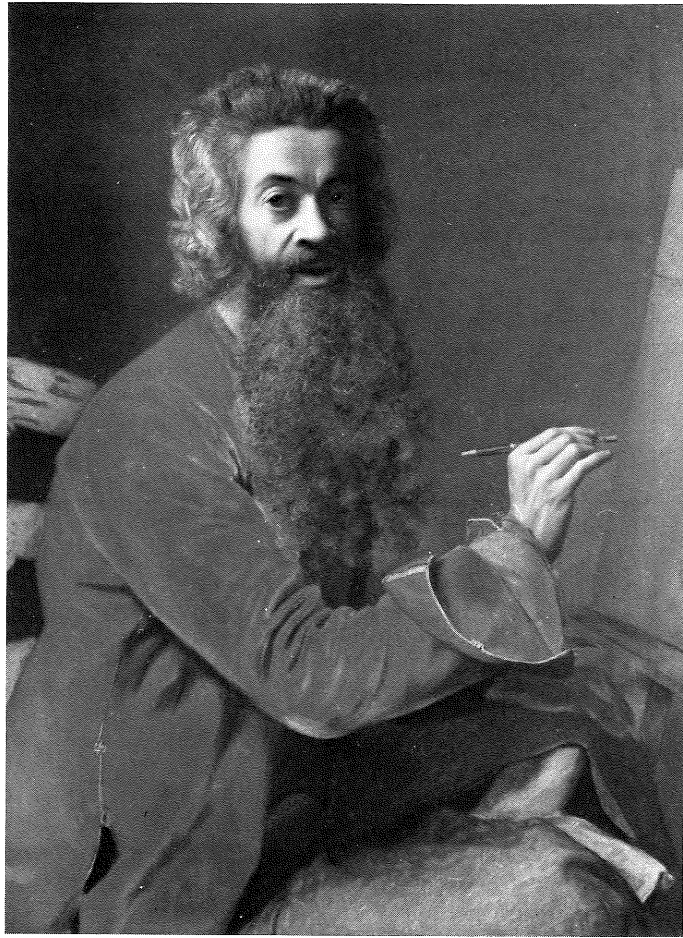
Liotard in Nederland

24 augustus t/m 13 oktober 1985

De Zwitserse kunstenaar Jean-Etienne Liotard (1702-1789) was een van de meest gevraagde portrettisten van zijn tijd. Hij was een typische schilder *à la mode*. Als de belangstelling voor zijn werk gaandeweg minder werd, vertrok hij naar een volgende plaats op zoek naar nieuwe opdrachten. Aan de hoven van Parijs, Wenen en Londen schilderde Liotard de portretten van vorsten, edellieden en hooggeplaatste burgers. Ook was hij gedurende vier jaar, in het begin van zijn eerste, 22-jarige reis door Europa, werkzaam in Constantinopel. Hij schafte zich daar een Turkse garderobe aan en liet zijn baard staan. Toen Liotard in 1755 voor het eerst in Nederland arriveerde, baarde hij dan ook veel opzien door zijn kleding en gedrag als 'Turkse schilder'. Deze presentatie van Liotard sloot aan bij een in de 18de eeuw wijd verspreide belangstelling voor 'exotische' volkeren als Chinezen, Perzen, Turken en Indianen. De niet-westerse volkeren werden geprezen om hun nobele aard. Zij leefden nog eenvoudig, oprecht en deugdzaam in tegenstelling tot de door luxe bedorven westerling.

In Nederland kreeg Liotard verschillende belangrijke opdrachten. Hij schilderde de Oranjes en de tot het Oranjerhof behorende edellieden en hooggeplaatste politici. De Amsterdamse regenten maakten de tweede groep van opdrachtgevers uit. Een derde groep bestond uit familieleden en kennissen van Liotard in Nederland. Uit het onderzoek van Frans Grijzenhout, de samensteller van boek en tentoonstelling over 'Liotard in Nederland', blijkt hoe nauw de onderlinge relaties van de opdrachtgevers waren. Deze waren bepaald door familieverwantschap, maatschappelijke of politieke verwantschap, woonplaats of intellectuele belangstelling. Dit aspect wordt in de catalogus uitvoerig behandeld. Het succes van Liotard als portrettist was gelegen in zijn ongeëvenaarde vermogen zijn

modellen zeer waarheidsgetrouw af te beelden. Hij kon zo goed en direct de gelijkenis van iemand treffen dat hij geliefd was bij de gezegenden met een fraai uiterlijk, maar gevreesd door de minder door de natuur bedeelden. Het realisme in de kunst van Liotard bezorgde hem vele opdrachten, maar eveneens de kritiek van collega-kunstenaars. Zij prezen weliswaar zijn vaardigheid, maar beschouwden zijn werk dikwijls eerder als handigheid dan als kunst. Zijn werk zou 'te Hollands' zijn, te realistisch en te weinig fantasievol. De stijl van Liotard wordt gekenmerkt door een scherpe lijnvoering en heldere kleuren. Hij voerde zijn werk uit in pastel, een middel dat door de directe manier van werken zeer geschikt was voor het maken van een spontaan en levensecht ogend portret. Het kleine-

Jean-Etienne Liotard
Liotard à la barbe, 1749

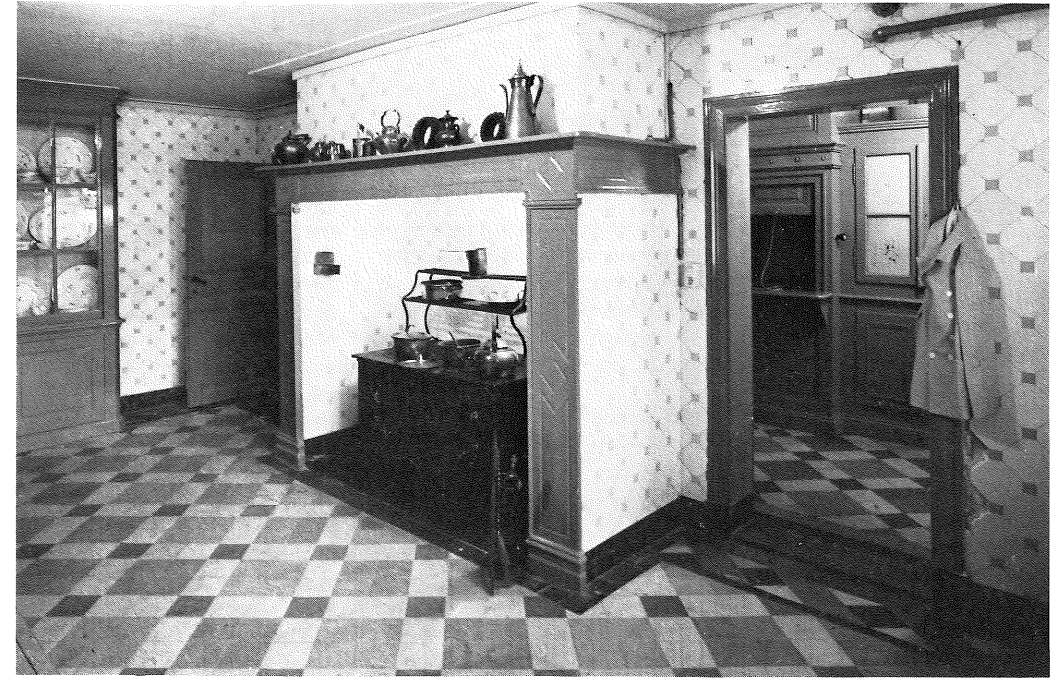
re formaat van het portret in pastel was bijzonder passend voor de privé-vertrekken van de 18de eeuwse huizen die werden gekenmerkt door een zeker gevoel van intimiteit. De heldere pastelkleuren waren ook zeer geschikt om uitdrukking te geven aan de oriëntaalse stoffen en kleuren die zo veelvuldig in het werk van Liotard voorkomen. Dankzij nationale en internationale bruiklenen, wordt op deze unieke tentoonstelling een

groot aantal van de schitterende portretten van Liotard bijeengebracht.

Maliebaan 42 van de kelder tot de zolder

t/m 28 juli 1985

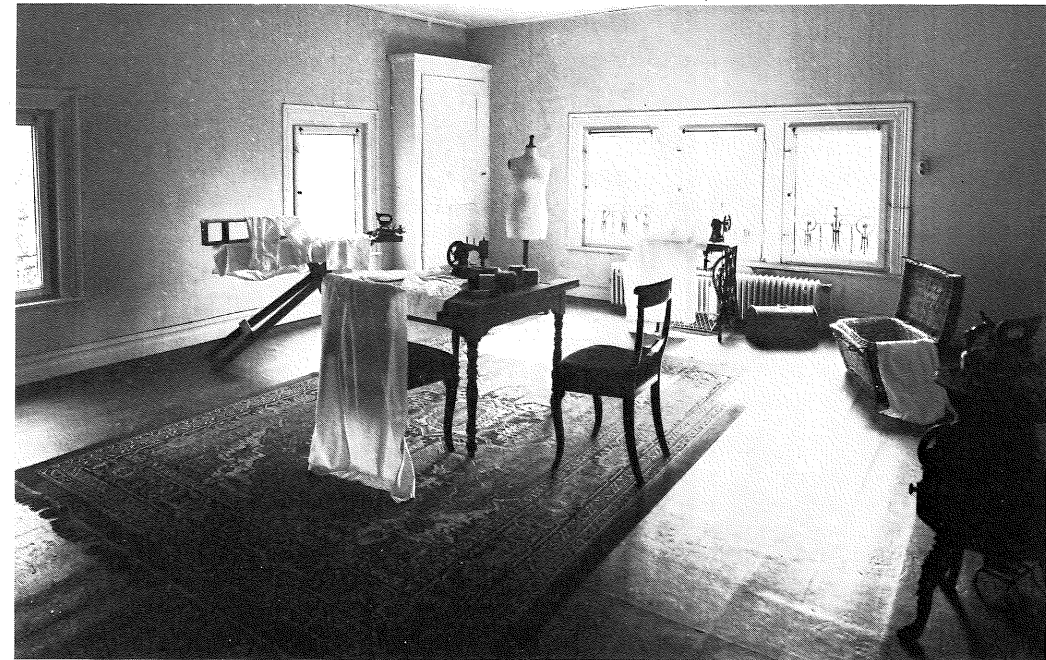
Het Fentener van Vlissingenhuis, Maliebaan 42, is sinds 1951 in gebruik als tentoonstellingsruimte van het Centraal Museum. Voor die tijd was het de woning van een gegoede Utrechtse koopmansfamilie. In die laatste hoedanigheid is het gebouw weer te bezichtigen vanaf 5 april a.s. De inrichting van het grootste deel van het huis dateert van rond 1900. De fraaiste ruimte is de Lion Cachetkamer uit het eerste decennium van deze eeuw, ontworpen door de 'sierkunstenaar' C.A. Lion Cachet. De inrichting van de salon is van vroeger datum; het geeft een indruk van een salon tussen

Keuken van het huis Maliebaan 42

Naaikamer van het huis Maliebaan 42

1860 en 1880. Een aantal van de utilitaire ruimtes, zoals brandstoffenkelder, keuken en afwaskeuken, zijn in de oorspronkelijke staat teruggebracht. We kunnen de bezoeker een spannende rondgang — van kelder tot zolder — beloven.

Een Moderne Tentoonstelling

tot en met 30 juni 1985

In het Centraal Museum Utrecht loopt dit jaar tot en met 30 juni een educatief project over moderne kunst onder de titel "Een moderne tentoonstelling". Als thema is ditmaal gekozen voor de betekenis van het begrip modern. Aan de hand van de eigen collectie 20ste eeuwse schilderkunst wordt ingegaan op de tegenstelling klassiek — modern, de verhouding kunstenaar — publiek en het ontstaan van abstractie in de beeldende kunst. Het project bestaat uit een tentoonstelling en begeleidend schriftelijk materiaal dat door groepen uit het onderwijs voor de voorbereiding van het bezoek kan worden gebruikt.

De klassieke norm in de schilderkunst kan in het kort als volgt worden omschreven: schilder zo goed mogelijk de mooiste onderdelen van de natuur na en combineer die tot een beeld dat nog mooier is dan de werkelijkheid.

In de loop van de 19de eeuw begonnen kunstenaars te twifelen aan die norm. Zij gingen zich, door verschillende oorzaken, afvragen wat er kenmerkend was voor hun vorm van kunst. De schilder kwam tot het besef dat een schilderij een plat vlak is, bedekt met kleuren die volgens een bepaalde verhouding zijn gerangschikt. Dat is niet zo'n vanzelfsprekende gedachte, als we een schilderij bekijken van vóór 1900. Dan zien we voornamelijk een voorstelling, een illusie van iets dat in werkelijkheid zou kunnen bestaan. Pas daarna zien we hoe het is gemaakt, welke lijnen en kleuren zijn gebruikt.

Het gebruik van de meest zui-vere, eenvoudige beeldende middelen werd de nieuwe norm in de schilderkunst en leidde tot een nieuwe traditie. De direct te herkennen voorstelling ver-

dween uit het beeld; het schilderij werd meer en meer een op zich zelf staand object. Zo rond 1910 bereikte een aantal schilders voor het eerst de voorstellingsloze, abstracte kunst. Deze schilders stonden daarmee aan het begin van wat de belangrijkste stroming in de 20ste eeuwse kunst zou worden: het Modernisme. Het grootste deel van de tentoonstelling is gewijd aan de Nederlandse ontwikkeling van het Modernisme. In de kunstkritiek wordt op het ogenblik gesproken over het zogenoemde post-modernisme, een reactie op het modernisme. De post-modernistische kunstenaars grijpen weer terug op voorbeelden uit het verleden en maken opnieuw gebruik van figuratie. Ook deze problematiek komt in "Een moderne tentoonstelling" aan de orde. Zo is er een post-modern interieur opgesteld van de ontwerper Ed Annink, met meubels van jonge, Nederlandse ontwerpers.

Voor verdere informatie over het project kunt u contact opnemen met de Afdeling Educatie en Voorlichting, de heer H. Schopping of de heer L. Smit.

Kant in mode — Mode in kant, 1814-1914

Jubileumtentoonstelling van de vereniging "HET KANTSALET", in het Centraal Museum t/m 30 juni 1985.

"Het Kantsalet" viert haar 60 jarige bestaan met een tentoonstelling gewijd aan de toepassing van kant in de mode van de 19de en het begin van de 20ste eeuw. Ook zal de ontwikkeling die de vele kantsorten in die periode doormaakten uitvoerig worden belicht.

Een aantal bijzondere kanten uit de collectie van H.K.H. Prinses Juliana, die het Rijksmuseum in Amsterdam in 1966 in bruikleen ontving, zal op de tentoonstelling te zien zijn, evenals een keuze uit de kant- en kostuumcollecties van het Rijksmuseum in Amsterdam, het Museum Boymans-van Beuningen in Rotterdam, het Nederlands Kostuummuseum, Dienst voor Schone Kunsten in Den Haag en het Centraal Museum in Utrecht.

De bewondering voor kant uit de 17de en de 18de eeuw is al sinds lang vanzelfsprekend. Vooral voor de 17de eeuw hebben daar ook de vele portretten met fraai geschilderd indrukwekkend kant toe bijgedragen. Op de tentoonstelling "Kant uit Koninklijk Bezit" in het Rijksmuseum in Amsterdam in 1966/'67 kon men voor 't eerst

uitvoerig kennis maken met een collectie, waarin vooral de 19de eeuwse stukken rijk vertegenwoordigd zijn. De keuze van het onderwerp voor onze tentoonstelling is ge-

Japonnen van/met kant, kanten omslag doeken en kanten bruidssluier. Kostuum opstelling op de tentoonstelling.

vallen op het tijdvak 1814-1914. Daarmee zullen de beide laatste bloeiperiodes van het kant   le aandacht krijgen. In de gekozen eeuw maakte de vrouwenmode een dynamische ontwikkeling door. De vraag naar kanten japon-garneringen en kanten accessoires wisselde ook sterk. Voor de kantindustrie was het moeilijk deze explosies en instortingen op te vangen.

Vanzelfsprekend was de bereikbaarheid van het machinale kant groter dan die van het met de hand vervaardigde. De grote shawls en (bruids-)voiles van "echte" kant hebben alleen de zeer gefortuneerden zich kunnen veroorloven. Het is dan ook vooral aan de bruiklenen van het Koninklijk Huis te danken, dat verschillende voorbeelden op de tentoonstelling aanwezig kunnen zijn.

De rijk geïllustreerde catalogus is samengesteld door Patricia Wardle, met een bijdrage van Mary de Jong.

Rondleidingen kunnen worden aangevraagd bij de kostuumafdeling van het Centraal Museum.

AANWINSTEN

centraal museum utrecht

Set door Nico Verhey. Confectiekleding, 1985

Rok van kant, satijnen blouse, satijnen sjerp en badstof mantel

In dit voorjaar, waarin Het Kantsalet haar jubileumtentoonstelling houdt in het Centraal Museum, vindt een kleine explosie van kant in de **nieuwe** mode plaats. "Kant hoort erbij", konden we op 6-3-1985 lezen in een dagbladadvertentie van een groot modehuis. Van kleine accessoires tot en met hele jurken kan men zich van kant aanschaffen. Het kant, dat vanaf het begin van de 20ste eeuw vooral de lingerie sierde, krijgt nu (weer!) een opvallende plaats in de bovenkleding (net zoals de badjas van badstof van functie verandert, nl. de straat op gaat). Vroeger diende kant vooral om een sfeer van luxe en verfijning te creëren. Nu gaat het om ongewone combinaties en effecten.

Een kanten kledingstuk kan deel uit maken van een sportief geheel. Door het open kant heen kun je nu ook het lichaam of een fel gekleurde panty laten zien.

Met de schenking van Nico Verhey hebben we een goed voorbeeld van eigentijds kantgebruik verworven.

Mededeling

In verband met waterschade is
de afdeling Stadsgeschiedenis
tot nader bericht gesloten.

Agenda

centraal museum utrecht

Kant in mode — Mode in kant 1814-1914

t/m 30 juni 1985

Een Moderne Tentoonstelling

t/m 30 juni 1985

Maliebaan 42 van de kelder tot de zolder

t/m 28 juli 1985

Met een zoen van de muze

8 juni t/m 15 september 1985

Constant

20 juli t/m 1 september

Liotard in Nederland

24 augustus t/m 13 oktober 1985

Centraal Museum

Agietenstraat 1,

3512 XA Utrecht

030-315541

Dependance, Fentener van

Vlissingenhuis, Maliebaan 42,

3581 CR Utrecht

030-317301

Openbaar vervoer:

Buslijn 2, dependance buslijn 3

Openingstijden:

di t/m za 10-17 uur; zo en fdg.

14-17 uur

Gesloten op: maandag.

Toegang gratis uitgezonderd
tentoonstellingen

hedendaagse kunst utrecht

Hedendaagse Kunst-Utrecht

Achter de Dom 14

3512 JP Utrecht

030-314185

Openbaar vervoer:

Buslijn 2 (vanaf station: halte

Domplein)

Openingstijden:

di t/m zo 12-17 uur

Gesloten op:

ma, Nieuwjaarsdag en 1 van

twee volgende feestdagen.

Toegang gratis.